

דיאלוג של כל אדם עם מותו

22. MAI 1969

דונה, וזה בעיקר נוכח הדמויות המשחקות, בהן נוצקה ריאליזם חדש.

בצבוב מלאכי המקלה שליו באורח סטאטי את האלוהים, חסרה תחושת הצבע המיוחדת של עמי הצפון שאינה שואפת לצבעי פאסי של בהירים, ומשתמשת בעיקר ב" סולם צבעים כהה יותר כפי שהי דבר מוכר מהצויר הפלאמי כן הי תקופה, בנסיון להבליט את הש" צנת ההפיסה הריאלית של המלאכיש המיוחדת לארצות הצפון במאה ה- 15. השטן שקצב את הזמן לכל אדם, הועמד במרכז המובנה. מוטב היה אולי לו היה מעוצב דוגמת ה" שעון האסטרונומי בקתדרלת ש" ראסבורג למשל, בו קוצב המוות — בדמות המוות במחזה — עם הרמזש ועצמות מת את השעות השקמות, או לפחות כדוגמת הפיגורה בקתד" רלת שארטר המחזיקה מפני אותו טעם שעון שמש, ולא שעון הקוקיזה השווייצרי כפי שהוצג.

במחולות הנוגות בתחילתו ניסה המחזה להציג, "תמונות מחול הי מוות", את המוות הבא וקורא לכל אדם. ריקוד ראשון זה היה בו הרי בה אסוציאציה, גם בתלבושות וגם בתנועה הבלתי משוחררת, אל הצ" גת הנושא ככל שהוא מוכר. לצד מתו ריקוד המוות עם הנשים, ש" מקורותיו הצורניים הם בעלי עצמה רבה (גושא זה כבר מופיע אצל הולביין ובאלדונג), לא ענה בחייו ניותו ובחיותו על המישת התקופה המדגישה בעוז את הנגודים בין ה" אשה — אס"כל"חשא, ואס"כל"חסי, — ובין המוות הבא לקחתה.

ציון דרך

כבר מימי הביניים המוקדמים תואר הרע כגרוטסקה מפלצתית ו" מנוחכת. קיומו והיאורו היו תמיזה שמרניים פחות, השטן בגיהנום ה" פיע בצורה מבהילה ומצחיקה כ" אחת, ובתיאורו רגיל היה האמן לתת חושש לדמיונו, לעומת תיאור ה" עולם השמימי בו שמר על סטאט" יות ודוגמיות. גם במחזות היו פ" ציגים את הרע, כגון קין או יהודה איכותם זו בלטה על רקע משחק החובבני של מציגי המידות המ" המחזה במהימנות, ועל המעבד ל" עמד על משמר ערכו ההיסטורי של המחזה, אולי דוקא משום ביצשו במסגרת אוניברסיטאית.

במסגרת אוניברסיטאית יש ב" החלט מקום לפעילות דרמאטית, ו" בסיון זה הוא בבחינת ציון דרך. נכון יהיה להקדיש מאמץ ללימוד נושאים תיאטליים כמו המחזה ה" מדובר, אבל או יש לגשת למשעל מעין זה מתוך זמירות התולמת את העין ובקפדנות מקצועית. תוקפו של המחזה במהימנות, ועל המעבד ל" עמד על משמר ערכו ההיסטורי של המחזה, אולי דוקא משום ביצשו במסגרת אוניברסיטאית.

כל אדם — אלגוריה מוסיקלית מן המאה ה-15 *
עיבוד ובימוי — אריה זקס * תפאורה — עדה המאירית * ניהול מוסיקלי — הרי גולומב *
כוריאוגרפיה — גבי אלדור * הדרכת סייף — יעקב ווילף * תאורה — בן-ציון מוניץ.

מאת ד"ר נורית כהנסקי

לילתיים כאופייני לתקופה המדוב"רת.

בחאן הירושלמי מוצג, "כל אדם" בעיבודו ובימויו של ד"ר אריה זקס, במסגרת האוניברסיטה העברית. בנסיון לשקף את רוח החי" אטרון הכללי של המאה ה-15, בחינת מחזה סטאלי, חרג המעבד והבמאי מפבולות המחזה המקורי. המחזה כפי שהוא מוצג מתאר את האלוהים השולח את עושה דברו, המוות, ל" בליים על הכנסיה. מחזה המוסר היה מורכב משלושה חלקים. מלחמת ה" מידות הטובות ברעות, מטעו של כל אדם אל המוות, והצגת יום הדין. כי שלומדים היום את אופן המחזות של אידאות תחית, מושתת הדבר על הכרת טכסטים ועל אנלוגיה עם ה" אמנויות הפלאסטיות בנות התקופה, בהנחה שרורה השפעת גומלין ה" דוקה בין הביטוי הזומחו לביטוי הפלאסטי של הרעיון הדתי. ככל ש" ביתו להסיק מהצויר והפיסול של תקופה זו, היה המחזה הצגה נוק" שה של סמלים ללא קשר עלילתי ביניהם.

תיאטרון

הביא אליו את כל אדם. כל אדם בעיצומם של חי עושר והוללות, מופתע מן הפגוש עם המוות, אך לם תוך התמקחות אתו הוא משיג דחייה כדי למצוא מלוח לדרכו ה" אחרונה. הוא פונה אל הידידות, ה" תשוקה, הרכוש, אך לא נענה. ה" יאוש הבענה לקריאתו מדיחו לשים קץ לחייו בעצם ידו. מתוך מאבק קשה גובר כל אדם על היאוש ומ" גיע אל האהבה השמימית, בבחינת התגלמות החסד האלוהי המצטרף אליו בדרכו האחרונה. לפני האלו" הים עומד כל אדם למשפט כש" רעיו עלי אדמות — הידידות, ה" תשוקה, והרכוש — מקטרגים עליו; את זיכוי לפני כש"המשפט דורשת האהבה השמימית מכוח נצחיותו על היאוש. ספק הדין מסתיים בכי טוב.

עיבוד זה כולל את המושגים ה" מרכזיים של מחזה המוסר, ללא חל" קיו המילוליים, כשהמלחמה, למשל, בין הטוב והרע באה לידי ביטוי ב" מלחמת כל-אדם ב"אוש, בתוספת יום-הדין.

מחזה טומאטי

המחזה מוצג בירושלים בנוסח תיאטרון פתוח כשהשחקנים יוצאים ובאים בתוך הקהל ומדברים אליו ישירות, הבמה שטוחה לרגלי מובח" פוליפטיכון המשמש, לפי צורך ה" מחזה, מושב האלוהים. התלבושת והמוסיקה הן ברוח התקופה. כש" המדובר במחזה סטאלי, הרי שה" עיצוב הצורני, המשחק, הטכסט, ו" כל פעולות-הלואי נגזרים באורח שווה, ובראש וראשונה מתוך נאי" מנות למקורם, במיוחד מבחינת צר" כם הוויזואלי.

מובח המאה ה-15, ככל שהוא מוכר ממובחות גרמניים או פלג" מיים, עשיר בצורותיו המורכבות, לעומת אלה היה המובח בחאן ה" ירושלמי מצומק ודהוי, על אף ה" רעיון הנכון שבהעמדתו שם. מצי" אותו לצד הפמליה השמימית היו" שבת לפניו, שמרה על תדמית ה" עולם השמימי, כדרגת של הפשטה כפי שהיתה פוקלת בתקופה ה" כ"ה

"כל אדם" משתייך למסורת מח" זות-המוסר שהתגבשו בעיצומם של ימי-הביניים, המאה ה"11-12, ב" אירופה הצפונית. היו אלה מחזות חובבים שהוצגו בדרך-כלל ברחבת הכנסיה ונעזדו להמשיש דוגמות תי" אולוגיות. אמצעי ההמחשה — מותר להניח — היו עממיים אולם התחי" סו ישירות לסמלים ואלגוריות מקור" בליים על הכנסיה. מחזה המוסר היה מורכב משלושה חלקים. מלחמת ה" מידות הטובות ברעות, מטעו של כל אדם אל המוות, והצגת יום הדין. כי שלומדים היום את אופן המחזות של אידאות תחית, מושתת הדבר על הכרת טכסטים ועל אנלוגיה עם ה" אמנויות הפלאסטיות בנות התקופה, בהנחה שרורה השפעת גומלין ה" דוקה בין הביטוי הזומחו לביטוי הפלאסטי של הרעיון הדתי. ככל ש" ביתו להסיק מהצויר והפיסול של תקופה זו, היה המחזה הצגה נוק" שה של סמלים ללא קשר עלילתי ביניהם.

במאה ה-15, שהיא תקופת הרי" נסאנס באיטליה, נמשכה בצפון אי" רופה התקופה הגותית המאוחרת ה" נושאת מורשת ימי הביניים, אלא שפוסים מתושגים אלה נטבעו ב" רוח הזמן, המחזה, כמו האמנות ה" פלאסטית, מונחים על ידי התבו" נגות ריאליסטית וקונקרטיית יותר טבע ובאדם. הסמלים הדתיים המ" קובלים שומרים על היותם המסור" רתית, אך לובשים במקביל דמות ו" צורה מוחשיים. באמנות הפלאסטית מופיע, "אב"הטוס" מתוך ההכללה, ובתיאטרון הדתי קורמות האלגוריות עור, והסמלים — על אף שהם נש" ארים כמות שהם — מומחשים כ" טיפוסי-אנוש.

מסע אל המוות

"כל אדם" הוא מחזה של המאה ה-15, שבמקורו עוסק רק, במסע אל המוות. ממקורותיו החשובים יותר יש לציון את נושא, "מחול ה" מוות" לו התמסרה התקופה בתחומי היצירה השונים. "מחול המוות" הוא דיאלוג כל אדם עם מותו. הוא נושא העוסק בחוסר הישע ותדלון אונים נוכח המוות המשותפים לכל אדם. מכאן נראה גם שם המחזה, "כל אדם", ועל דרך ההמחשה של ה" מאה ה"15 גבור המחזה הוא כל אדם.

"מחול המוות" זכה לדוקומנטציה רחבה מאוד באמנות הפלאסטית. נ" תרו מחזורים גדולים של ציורי קיר, וסדרות של חיתוכי-עץ העוסקים ב" נושא. אלה מציגים לרוב כמה עש" רות זוגות רוקדים, כאשר בכל זוג רוקד ה"מוות" עם אדם כלשהו, נסיך, רופא, איכר וכו'. המוות הרוקד עם בן זוגו מוצג כאן כדמות ריאליה והיחסיים בין השניים דרמאטיים וע"

תמונה מן המחזה, "כל אדם" — הצגת האוניברסיטה העברית בחאן הירושלמי